

LYRIKA

LYRIKA ČESKÁ

V druhé polovině 14. století dochází k rozkvětu lyrické poesie; vznikají tu i nové thematické okruhy. Především je nápadný vznik a vzrůst lyrické poesie světské, zejména milostné, jež má místo tak významné, že její motivy pronikají i do lyriky duchovní. Pěstiteli této milostné lyriky byli hlavně příslušníci soudobé inteligence (studenti), ale zčásti to byla i poesie české šlechty; protože pak vedle skladeb psaných složitou formou máme dochováno i několik skladeb prostých, připomínajících píseň lidovou, lze soudit, že proces stále většího uplatňování lidových prvků v literatuře se nezastavoval ani před světskou poesií lyrickou. Vztah zde byl zřejmě oboustranný, neboť na druhé straně nacházíme později v lidové písni typické formy, které poukazují přímo k umělé lyrice staročeské a dosvědčují, že umělá lyrika staročeská působila na lidovou tvorbu. Zdá se, že prostředníkem tohoto vlivu byla i píseň duchovní.

Vedle poesie milostné a duchovní se ztrácí svým rozsahem píseň reflexivní a satirická; jsou však velmi příznačné pro pochopení společenských poměrů své doby, neboť se v nich odrážejí rozpory mezi šlechtou a měšťanstvem (*Píseň od pana Štemberka*) a mezi měšťany a sedláky (*Sedláci*). Tato větev lyriky připravovala bojovnou poesii hušitské doby.

MILOSTNÁ LYRIKA

Milostné lyrické básně, jež se nám dochovaly z naší středověké literatury, pocházejí z druhé poloviny 14. a z první poloviny 15. století a zakládají se téměř bezvýhradně na představách a částečně i na terminologii, jakou vytvořila milostná lyrika provenzálská, totiž pojetí lásky jako milostné služby, úcta k ženě, ovšem urozené, patří ke znakům praveho rytíře, a projevem úcty je i milostná píseň.

Básně jsou stylisovány většinou jako monolog autora, jenž líčí city, jaké v něm vzbuzuje láska – zpravidla je to smutek a žalost způsobená nepřítomností nebo nepřístupností milé, úklady závistníků a klevetníků – a ujišťuje svou paní o své nezlomné věrnosti. Dialog nacházíme jen v písni *Noci milá* ve dvou posledních verších, a ve třech skladbách, jež patří k druhu zvanému „alba“ (svítáníčka) a líčí loučení milenců na úsvitě nového dne po noci spolu strávené (*Milý jasný dni; Přčekaje všě zlé strážě; Šla dva tovařišě*); v albách jsou i prvky epické a v písni *Milý jasný dni* i dosti rozsáhlé líčení přírodní. Tato píseň je zajímavá i tím, že je dochována ve dvou verzích značně odlišných, třebaže obsahově úplně shodných; neustálenost jejího textu (svědčící ostatně také o značném rozšíření skladby) připomíná charakteristickou vlastnost novodobé poesie lidové. – Z ostatních skladeb zaujme píseň *Slovce M*, v níž je užito prostředku oblíbeného v pozdější milostné lyrice německé, totiž naznačení jména milé uvedením prvního písmene, a píseň *Ztratilát jsem milého*, jež se liší od ostatních tím, že v ní promlouvá dívka. Formálně nejvyspělejší a nejsložitější z milostné lyriky je *Závišova píseň* (*Jižt mne všě radost ostává*), jejíž autor používá vydatně symbolických přirovnání (orel, fénix, labuť, lev). – Nápěvy milostné lyriky se dochovaly jen zřídka (na pr. u písně *Dřevo se listem odievá*, zčásti i u *Závišovy písně*).